

CUPRINS

Argument	9
----------------	---

PARTEA I. DOCTRINĂ	11
---------------------------------	-----------

Capitolul I. Contractul de credit – titlu executoriu	11
---	-----------

1) Noțiuni introductive și categorii de contracte de credit reglementate ca titluri executorii	11
2) Noțiunea de consumator în dreptul intern și în dreptul U.E.	15
3) Efectele cesiunii de creanță asupra caracterului de titlu executoriu al contractului de credit.....	22
4) Impactul O.U.G. nr. 52/2016 privind contractele de credit oferite consumatorilor asupra executării silite a creanțelor din contractele de credit.....	27
5) Situația asiguratorului subrogat în drepturile creditorului instituție bancară.....	31
6) Art. 641 C. proc. civ. Implicații și aplicare în timp	33
7) Contractul privind serviciile financiare încheiat la distanță reprezintă titlu executoriu?.....	41

Capitolul II. Sesizarea executorului judecătoresc și încuviințarea executării silite	49
---	-----------

1) Aplicarea în timp a normelor legale care reglementează desfășurarea executării silite.....	49
--	----

2) Particularitățile cererii de executare silită în ipoteza în care executarea silită este inițiată în temeiul unui contract de credit.....	58
3) Competența executorului judecătoresc	64
4) Motive pentru care executorul judecătoresc poate refuza deschiderea procedurii de executare.....	69
5) Instanța de executare.....	76
6) Încuviințarea executării silite. Motive pentru care poate fi respinsă cererea de încuviințare a executării silite	79
7) Caracterul abuziv al clauzelor cuprinse în contractele de credit încheiate cu consumatorii poate fi invocat în cadrul procedurii încuviințării executării silite?.....	92

Capitolul III. Contestația la executare

1) Obiectul și formele contestației la executare.....	98
2) Natura juridică a contestației la executare în cadrul căreia se invocă caracterul abuziv al clauzelor cuprinse în contractul de credit	101
3) Este admisibilă contestația la executare în cadrul căreia se invocă caracterul abuziv al clauzelor cuprinse în contractul de credit în drept intern?	104
4) Compatibilitatea modificărilor aduse Codului de procedură civilă, prin Legea nr. 310/2018, în ceea ce privește contestația la executare, cu jurisprudența C.J.U.E. în materia clauzelor abuzive cuprinse în contractele de credit	108
5) Prescripția dreptului de a obține executarea silită – motiv de contestație la executare invocat de debitorul-consumator	121
6) Taxa judiciară de timbru în materia contestației la executare	126
7) Calitatea procesuală pasivă în ipoteza cesiunii creanței ce a format obiectul contractului de credit	128
8) Suspendarea executării silite	130

PARTEA A II-A. PRACTICĂ JUDICIARĂ139

Speța nr. 1. Efectele cesiunii de creanță asupra caracterului de titlu executoriu al contractului de credit. Nerespectarea condițiilor de opozabilitate în ceea ce privește cesiunea de creanță	140
Comentariu	145

Speța nr. 2. Contract de credit încheiat la distanță, în conformitate cu prevederile O.G. nr. 85/2004. Condiții necesare pentru încuviințarea executării silite.....	146
Comentariu	151

Speța nr. 3. Condițiile în care cererea de executare silită poate fi formulată prin reprezentant	152
Comentariu	164

Speța nr. 4. Indicarea eronată a domiciliului debitorului. Consecințe.....	166
Comentariu	177

Speța nr. 5. Raportul existent între contestația la executare propriu-zisă și contestația la titlu.....	178
Comentariu	184

Speța nr. 6. Stingerea creanței prin plată – criteriu de calificare a contestației la executare.....	186
Comentariu	194

Speța nr. 7. Raportul existent între noțiunea de excepție procesuală și motivele de nelegalitate ale executării silite. Raportul existent între contestația la executare propriu-zisă îndreptată împotriva	
---	--

executării silită și contestația la executare propriu-zisă îndreptată împotriva unui act de executare.....	195
Comentariu	199
 Speța nr. 8. Dispozițiile legale aplicabile prescripției dreptului de a obține executarea silită	201
Comentariu	207
 Speța nr. 9. Întreruperea termenului de prescripție a dreptului de a obține executarea silită	209
Comentariu	216
 Speța nr. 10. Scadența anticipată a creditului declarată în mod nelegal de bancă. Consecințe cu privire la derularea ulterioară a contractului de credit	217
Comentariu	233
 Speța nr. 11. Restituirea taxei judiciare de timbru în ipoteza admiterii contestației la executare. Implicații cu privire la ajutorul public judiciar acordat în cauză	235
Comentariu	244
 Bibliografie.....	247

PARTEA I

DOCTRINĂ

CAPITOLUL I

CONTRACTUL DE CREDIT – TITLU EXECUTORIU

1) Noțiuni introductive și categorii de contracte de credit reglementate ca titluri executorii

Cu titlu introductiv, reținem că, potrivit art. 632 alin. (1) C. proc. civ.: „executarea silită se poate efectua numai în temeiul unui titlu executoriu”.

De asemenea, art. 632 alin. (2) C. proc. civ. prevede următoarele: „Constituie titluri executorii hotărârile executorii prevăzute de art. 633, hotărârile cu executarea provizorie, hotărârile definitive, precum și orice alte hotărâri sau înscrisuri care, potrivit legii, pot fi puse în executare.”.

Cu privire la acest text legal, reținem că în literatura de specialitate¹ s-a arătat că *„un prim aspect care rezultă din simpla lectură a art. 632 alin. (2) C. proc. civ. este caracterul exclusiv legal al executorialității și că, întrucât punerea în executare a titlurilor se face în mod necesar prin organele statale, nefiind permisă o executare directă, de către creditorul obligației, fără mijlocirea executorului judecătoresc, statul deține și monopolul în materia stabilirii titlurilor investite cu putere executorie”*.

¹ G.A. Lazăr, *Titlurile executorii*, Ed. Universul Juridic, București, 2018, p. 33.

Același autor¹ a reținut caracterul excepțional al executorialității, constatând că „*regula care se desprinde din lecturarea dispozițiilor Codului civil și a Codului de procedură civilă este obligativitatea parcurgerii etapei judecătii pentru obținerea unei hotărâri judecătorești și valorificarea unui drept, doar ulterior hotărârea, ca act final al judecătii, putând fi pusă în executare în condițiile legii*”.

Așadar, s-a arătat că doar prin derogare de la această regulă legiuitorul permite creditorului să treacă direct la punerea în executare a titlului său, fără parcurgerea procedurii de judecată, aceste situații fiind expres prevăzute de lege.

În același context, s-a precizat² că părțile nu pot atribui, prin manifestarea lor de voință, valoare de titlu executoriu unui înscris, față de caracterul imperativ al dispozițiilor art. 632 C. proc. civ.

În acord cu opiniile doctrinare menționate anterior, constatăm că executarea silită nu poate fi inițiată decât în baza hotărârilor judecătorești executorii prevăzute de art. 633 C. proc. civ., în baza hotărârilor cu executare provizorie, în baza hotărârilor definitive sau în baza altor hotărâri sau înscrisuri care, potrivit legii, pot fi puse în executare.

Astfel, cum în prezenta lucrare nu analizăm situația hotărârilor judecătorești³, reținem că diversele categorii de înscrisuri pot fi puse direct în executare doar dacă o dispoziție legală expresă le conferă caracter de titlu executoriu.

Din multitudinea de înscrisuri cărora legea le conferă caracter de titlu executoriu⁴, în cele ce urmează vom analiza exclusiv contractele de credit.

O primă ipoteză în care contractele de credit sunt reglementate ca titluri executorii este cea prevăzută de art. 120 din O.U.G. nr. 99/2006

¹ G.A. Lazăr, *op. cit.*, p. 35.

² E. Oprina în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *Noul Cod de procedură civilă comentat și adnotat*, Vol. II, Ed. Universul Juridic, București, 2016, p. 350.

³ Pentru analizarea categoriilor de hotărâri judecătorești care constituie titluri executorii, a se vedea E. Oprina, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coord.), *op. cit.*, pp. 350-351.

⁴ Pentru o analiză amplă a materiei titlurilor executorii, a se vedea G.A. Lazăr, *op. cit.*

privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, potrivit căruia: „contractele de credit, inclusiv contractele de garanție reală sau personală, încheiate de o instituție de credit constituie titluri executorii”.

Subliniem că, în baza textului legal menționat, pentru a fi titlu executoriu, contractul de credit se impune a fi încheiat de o instituție de credit, în această noțiune fiind incluse, potrivit art. 3 din O.U.G. nr. 99/2006, băncile, organizațiile cooperatiste de credit, băncile de economisire și creditare în domeniul locativ și băncile de credit ipotecar.

De asemenea, o altă ipoteză în care contactele de credit sunt reglementate ca titluri executorii este aceea prevăzută de art. 52 alin. (1) din Legea nr. 93/2009 privind instituțiile financiare nebancare, potrivit căruia: „contractele de credit încheiate de o instituție financiară nebancară, precum și garanțiile reale și personale afectate garantării creditului constituie titluri executorii”.

Instituția financiară nebancară a fost definită de legiuitor ca fiind o entitate care desfășoară activitate de creditare cu titlu profesional în condițiile stabilite de Legea nr. 93/2009 [a se vedea art. 5 lit. c)] din actul normativ citat).

Așadar, doar un contract de credit încheiat de o instituție financiară nebancară, astfel cum este aceasta definită de lege, constituie titlu executoriu.

În același context, reținem că O.U.G. nr. 99/2006 a abrogat Legea nr. 58/1998 privind activitatea bancară, care la art. 79 prevedea următoarele: „contractele de credit bancar, precum și garanțiile reale și personale, constituite în scopul garantării creditului bancar, constituie titluri executorii”.

Legea nr. 58/1998 se aplica băncilor și instituțiilor emitente de monedă electronică, persoane juridice române, și sucursalelor din România ale instituțiilor de credit străine (art. 2). Astfel, și înainte de intrarea în vigoare a O.U.G. nr. 99/2006, contractele de credit bancar, incluse în domeniul de aplicare a Legii nr. 58/1999, constituiau titluri executorii.

În același sens, reținem că Legea nr. 93/2009 a abrogat Legea nr. 240/2005 privind societățile de microfinanțare, care permitea acordarea de microcredite, așa cum erau acestea definite de art. 2 lit. b) din acest act normativ, de către societățile de microfinanțare, care nu puteau desfășura activitate de atragere de depozite, în sensul Legii nr. 58/1998.

Totodată, semnalăm că Legea nr. 289/2004 privind regimul juridic al contractelor de credit pentru consum destinate consumatorilor, persoane fizice, care a fost abrogată prin O.U.G. nr. 50/2010, prevedea la art. 16 posibilitatea exercitării activității de creditare de către creditorii și intermediarii de credit care obținuseră, în prealabil, o autorizație oficială, în condițiile art. 23 alin. (2) din același act normativ.

În consecință, prin raportare la cadrul conferit de Legea nr. 289/2004, considerăm că activitatea de creditare a consumatorilor se putea realiza de societățile de microfinanțare reglementate de Legea nr. 240/2005, și nu doar de către instituțiile de credit prevăzute de Legea nr. 58/1998.

De asemenea, apreciem că un contract de credit încheiat de o societate de microfinanțare cu un consumator constituia titlu executoriu, în temeiul art. 79 din Legea nr. 58/1998, text legal care considerăm că este aplicabil și contractelor de credit pentru consum destinate consumatorilor, din moment ce art. 20 din Legea nr. 289/2004 prevedea necesitatea completării prevederilor acestui act normativ cu Legea nr. 58/1998¹.

Prin urmare, apreciem că pentru stabilirea caracterului executoriu al unui contract de credit încheiat cu un consumator trebuie să se aibă în vedere întreaga succesiune a actelor normative la care am făcut referire anterior, urmând a se stabili, dacă, la momentul încheierii unui anumit contract de credit, era în vigoare o dispoziție legală care să confere respectivului contract caracter de titlu executoriu².

¹ Pentru abordarea doctrinară a acestei problematice, a se vedea și G.A. Lazăr, *op. cit.*, pp. 194-196.

² Pentru aplicarea în timp a dispozițiilor legale care reglementează executarea silită, a se vedea *infra*, pp. 49-58.

2) Noțiunea de consumator în dreptul intern și în dreptul U.E.

Am înțeles să abordăm în această lucrare exclusiv problematica contractelor de credit încheiate cu consumatorii, având în vedere că în practica judiciară executarea silită este începută, într-un număr foarte mare de dosare, în baza unor astfel de contracte.

În aceste coordonate, vom face câteva referiri punctuale cu privire la noțiunea de consumator, astfel cum este aceasta definită la nivel național și unional.

Cu privire la acest subiect, constatăm că Legea nr. 193/2000 are ca obiect clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori.

Art. 2 alin. (1) din acest act normativ definește *consumatorul* ca fiind orice persoană fizică sau grup de persoane fizice constituite în asociații, care, în temeiul unui contract care intră sub incidența prezentei legi, acționează în scopuri din afara activității sale comerciale, industriale sau de producție, artisanale ori liberale.

Același act normativ definește *profesionistul* ca fiind orice persoană fizică sau juridică autorizată, care, în temeiul unui contract care intră sub incidența prezentei legi, acționează în cadrul activității sale comerciale, industriale sau de producție, artisanale ori liberale, precum și orice persoană care acționează în același scop în numele sau pe seama acesteia [art. 2 alin. (2) din Legea nr. 193/2000].

La nivel unional, problematica clauzelor abuzive a fost reglementată prin Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii.

Scopul directivei indicate este de apropiere a actelor cu putere de lege și a actelor administrative ale statelor membre privind clauzele abuzive între contractele încheiate între un vânzător sau furnizor și un consumator [art. 1 alin. (1)].

Articolul 2 litera b) din această directivă definește *consumatorul* ca fiind orice persoană fizică care, în cadrul contractelor reglementate de

directivă, acționează în scopuri care se află în afara activității sale profesionale.

Articolul 2 litera c) din Directiva 93/13/CEE definește *vânzătorul* sau *furnizorul* ca fiind orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată.

Curtea de Justiție a Uniunii Europene a abordat, în mod amplu, semnificația noțiunilor de profesionist/vânzător sau furnizor de servicii, respectiv de consumator, în jurisprudența sa.

În acest context, având în vedere numărul mare de hotărâri pronunțate de C.J.U.E. în această materie, Comisia Europeană a elaborat o comunicare, la care ne vom raporta în cadrul prezentei lucrări, având ca obiect orientările privind interpretarea și aplicarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C 323 din data de 27 septembrie 2019, al cărei scop este de a prezenta structurat interpretarea furnizată de C.J.U.E. cu privire la dispozițiile și noțiunile esențiale din Directiva 93/13/CEE.

Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene are o importanță covârșitoare în dreptul intern având în vedere prevederile art. 148 alin. (2) din Constituția României care instituie aplicarea obligatorie și prioritară a dreptului Uniunii Europene față de dispozițiile contrare din legile interne.

În materia clauzelor abuzive, întrucât Directiva 93/13/CEE a fost transpusă în dreptul intern prin Legea nr. 193/2000, instanțele naționale au obligația de a interpreta legea internă de transpunere a directivei, în lumina textului și finalității directivei, așa cum rezultă din hotărârea pronunțată de Curte în cauza C-106/89, *Marleasing SA La Comercial Internacional de Alimentacion SA*.

Așadar, în materia analizată, hotărârile pronunțate de C.J.U.E. sunt obligatorii pentru instanțele naționale, întrucât Curtea are competența de a asigura interpretarea Directivei 93/13/CEE, în temeiul art. 267 din

T.F.U.E., interpretare care, așa cum am arătat anterior, se impune instanțelor naționale, pentru că scopul și finalitatea unei norme europene nu pot fi stabilite decât prin raportare la jurisprudența pronunțată de Curte cu privire la respectiva normă.

Astfel, în ceea ce privește interpretarea noțiunilor de vânzător sau furnizor de servicii (profesionist), respectiv de consumator, reținem că C.J.U.E. a reținut, în cauza C-147/16, **Karel de Groote**, următoarele:

„45 În această privință, trebuie amintit că Directiva 93/13 se aplică, astfel cum reiese din cuprinsul articolului 1 alineatul (1) și din articolul 3 alineatul (1) din aceasta, clauzelor «contractelor încheiate între un vânzător sau furnizor [a se citi «profesionist»] și un consumator» care nu s-au «negociat individual».

46 După cum se arată în al zecelea considerent al Directivei 93/13, normele de drept uniforme în ceea ce privește clauzele abuzive trebuie să se aplice tuturor contractelor încheiate între un «profesionist» și un «consumator», astfel cum sunt definiți aceștia la articolul 2 literele (b) și (c) din directiva menționată.

47 Potrivit articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13, noțiunea «profesionist» este definită ca vizând orice persoană fizică sau juridică care, în cadrul contractelor reglementate de prezenta directivă, acționează în scopuri legate de activitatea sa profesională, publică sau privată.

48 Din însuși textul acestei dispoziții rezultă că legiuitorul Uniunii a înțeles să consacre o accepțiune largă a noțiunii «profesionist» (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 30 mai 2013, *Asbeek Brusse și de Man Garabito*, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 28, precum și jurisprudența citată).

49 Astfel, în primul rând, utilizarea termenului «orice» în dispoziția respectivă pune în evidență faptul că oricare persoană fizică sau juridică trebuie considerată «profesionist», în sensul Directivei 93/13, din moment ce desfășoară o activitate profesională.

50 În al doilea rând, aceeași dispoziție vizează orice activitate profesională, «publică sau privată». Prin urmare, astfel cum se arată în

al paisprezecelea considerent al său, Directiva 93/13 se aplică, de asemenea, meseriilor, domeniilor de afaceri sau profesiilor de natură publică (a se vedea în acest sens Hotărârea din 15 ianuarie 2015, Šiba, C-537/13, EU:C:2015:14, punctul 25).

51 Rezultă că articolul 2 litera (c) din Directiva 93/13 nu exclude din domeniul său de aplicare nici entitățile care îndeplinesc o misiune de interes general, nici pe cele care au un statut de drept public (a se vedea prin analogie Hotărârea din 3 octombrie 2013, Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs, C-59/12, EU:C:2013:634, punctul 32). În plus, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 57 din concluziile sale, în măsura în care misiunile cu caracter public și de interes general sunt adesea efectuate fără scop lucrativ, faptul că un organism este sau nu este cu scop lucrativ este irelevant pentru definiția noțiunii «profesionist» în sensul acestei dispoziții.

52 Pe de altă parte, din textul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13 rezultă că, pentru a fi calificată drept «profesionist», este necesar ca persoana în discuție să acționeze «în scopuri legate de activitatea sa profesională». În ceea ce privește articolul 2 litera (b) din această directivă, acesta prevede că noțiunea «consumator» înseamnă orice persoană fizică ce, în cadrul contractelor reglementate de directiva menționată, acționează «în scopuri care se află în afara activității sale profesionale».

53 Prin urmare, Directiva 93/13 definește contractele cărora li se aplică în funcție de calitatea contractanților, după cum aceștia acționează sau nu acționează în scopuri legate de activitatea lor profesională (Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 30, precum și Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, punctul 17 și jurisprudența citată).

54 Acest criteriu corespunde ideii amintite deja la punctul 26 din prezenta hotărâre, pe care se bazează sistemul de protecție pus în aplicare prin aceeași directivă, și anume aceea că un consumator se găsește într-o situație de inferioritate față de un profesionist în ceea ce privește atât

puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină să adere la condițiile redactate în prealabil de profesionist, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora (Hotărârea din 30 mai 2013, Asbeek Brusse și de Man Garabito, C-488/11, EU:C:2013:341, punctul 31, precum și Hotărârea din 3 septembrie 2015, Costea, C-110/14, EU:C:2015:538, punctul 18 și jurisprudența citată).

55 Rezultă de aici că noțiunea «profesionist», în sensul articolului 2 litera (c) din Directiva 93/13, este o noțiune funcțională, care presupune aprecierea faptului dacă raportul contractual se înscrie în cadrul activităților desfășurate de o persoană cu titlu profesional (a se vedea prin analogie Ordonanța din 27 aprilie 2017, Bachman, C-535/16, nepublicată, EU:C:2017:321, punctul 36 și jurisprudența citată).”

Din această hotărâre reținem ideile fundamentale, care se regăsesc cu consecvență în jurisprudența C.J.U.E., respectiv faptul că pentru calificarea unei persoane ca fiind „profesionist”, în înțelesul Directivei 93/13, este esențial ca raportul contractual analizat să se înscrie în cadrul activităților desfășurate de respectiva persoana cu titlu profesional și că sistemul de protecție reglementat de directiva menționată are la bază situația de inferioritate a consumatorului față de profesionist, în ceea ce privește atât puterea de negociere, cât și nivelul de informare, situație care îl determină pe acesta să adere la condițiile redactate în prealabil de profesionist, fără a putea exercita o influență asupra conținutului acestora.

Nu vom insista asupra jurisprudenței C.J.U.E. având ca obiect noțiunile de profesionist și de consumator și nici asupra hotărârilor pronunțate de instanța europeană cu privire la mecanismul de aplicare al Directivei 93/13/CEE în ceea ce privește caracterul abuziv al diverselor categorii de clauze contractuale¹, întrucât tematica acestei lucrări ar fi

¹ Pentru dezvoltări suplimentare, a se vedea, spre exemplu, Comunicarea Comisiei Europene, având ca obiect orientările privind interpretarea și aplicarea Directivei 93/13/CEE a Consiliului privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în Jurnalul Oficial al Uniunii Europene, seria C 323 din data de 27 septembrie 2019.

depășită¹. Ne vom mărgini la a observa că Legea nr. 193/2000 transpune Directiva 93/13/CEE, astfel că noțiunea de consumator este definită, în mod identic, atât de legea națională, cât și de directiva unională.

Aceeași concluzie se impune și cu privire la noțiunea de „profesionist” – „vânzător/furnizor de servicii”, întrucât atât legea națională, cât și directiva menționată anterior, astfel cum a fost aceasta interpretată prin jurisprudența C.J.U.E., dau aceeași definiție, pe fond, noțiunii indicate, în ciuda diferențelor terminologice, în sensul că Legea nr. 193/2000 face referiri la noțiunea de profesionist, iar Directiva 93/13/CEE se raportează la noțiunea de vânzător/furnizor de servicii.

De asemenea, vom constata că Legea nr. 193/2000 și Directiva 93/13/CEE sunt aplicabile exclusiv contractelor încheiate între profesioniști/vânzători sau furnizori de servicii și consumatori și că instituțiile de credit și instituțiile financiare nebancare, așa cum am arătat că sunt acestea definite de legislația națională incidentă care are ca obiect reglementarea acestora, intră în categoria profesioniștilor/vânzătorilor sau furnizorilor de servicii.

Această concluzie este firească din moment ce atât instituțiile de credit, cât și instituțiile financiare nebancare acționează în cadrul activității profesionale desfășurate de acestea.

Așadar, contractele de credit încheiate de instituțiile de credit, respectiv de instituțiile financiare nebancare cu consumatorii intră în domeniul de aplicare al Legii nr. 193/2000 și al Directivei 93/13/CEE.

Cu privire la modalitatea de aplicare a Directivei 93/13/CEE, reținem și că C.J.U.E., în **cauza C-74/15, Dumitru și Ileana Tarcău c. Băncii Comerciale Intesa Sanpaolo România SA și alții**, a stabilit că: „articolul 1 alineatul (1) și articolul 2 litera (b) din Directiva 93/13/CEE a Consiliului

¹ Pentru o amplă abordare monografică a acestui subiect, a se vedea L. Mihali-Viorescu, *Clauzele abuzive în contractele de credit*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2017.